

החלום

שנתיים וחצי אחרי מלחמת העולם השנייה, כשכבר (ועדיין) לא היה ראש ממשלת בריטניה, כתב צ'רצ'יל סיפור על מפגש עם אביו, הלומד ממנו מה התחדש בעולם ביובל השנים שמאז מותו – ונעל את הסיפור בתיבה

בסתיו 1947 וינסטון צ'רצ'יל היה בן 73. בשנה ההיא מלאו שבע שנים לכניסתו לתפקיד ראש ממשלת הוד מלכותו, באחת השעות הקשות ביותר לבריטניה. באותה שנה מלאו גם שנתיים לסיימה של המלחמה, ולהפסד הצורב שהנחיל לו הציבור הבריטי בבחירות. בסתיו 1947 ישב וינסטון צ'רצ'יל לארוחת ערב משפחתית בביתו הכפרי בצ'רטוול בלוייט בנו רנדולף ובתו שרה. כשהשיחה דעכה לרגע, החווה רנדולף בידו לכיסא ריק שהיה לצד השולחן, ושאל את אביו, "אם היה בכוחך להושיב עתה כל אדם על הכיסא הזה, ולצרף אותו אלינו לארוחה, את מי היית מזמן?"

וינסטון חשב לרגע ואמר: "זה קל מאוד. את אבי, כמובן".

לורד רנדולף צ'רצ'יל הלך לעולמו יותר מחמישים שנים קודם לכן, ב-1895, והוא בן 45. שנה לאחר מכן, כשכתב וינסטון הצעיר, רק בן 21, מכתב לסר אלגרנון וסט, לאחר שהאחרון פרסם מאמר מחמיא על האב, ציין וינסטון: "זיכרונותי מאבי מועטים ודלים". למרות יחסו הקר והמזלזל של הלורד רנדולף כלפיו, וינסטון העריץ את אביו ובספרו האוטוביוגרפי 'שחרית חיי', שכתב 35 שנים אחרי מות אביו, ציין: "נראה היה שאבי אחז במפתח לכל דבר שהיה שווה ערך. אך אם אי פעם העזתי להביע מה שהתפרש על ידו כקרבה, הוא מייד נפגע. כשהצעתי פעם שמה אוכל לסייע למזכירו האישי לכתוב כמה מכתבים, מבטו של אבי הקפיא אותי כאבן".

למבטם המשתאה של רנדולף ושרה הסביר וינסטון כי שנתיים קודם לכן, במאי 1945, חבר שלמד אתו בבית הספר 'הארו' קנה במכירה פומבית דיוקן ישן וקרוע של אביו, ושלח אותו במתנה לראש הממשלה לרגל הניצחון על גרמניה. לאחרונה, סיפר וינסטון לשרה ורנדולף, החל להעתיק את הדיוקן, בסטודיו שלו שלמרגלות הגבעה בצ'רטוול. לפתע, כך סיפר, התגשם אביו לעיניו וניהל אתו שיחה. מכיוון שבחודשים האחרונים אביהם התלונן על סיוטים חוזרים שפקדו אותו, ובהם

השתתף אביו המת, לא ידעו רנדולף ושרה אם וינסטון מתאר בפניהם חלום שחלם, או שמא הוא מפתח רעיון שעלה במוחו לאחרונה. על כל פנים הם הפצירו באביהם שיעלה את החיזיון על הכתב. וינסטון עמל במשך כמה חודשים על הסיפור, וככותרת לחיבור ציין: "מאמר פרטי". בניגוד לשאר כתביו, נעל אותו בקופסה. זמן קצר לפני מותו, כך העיד בנו רנדולף, וינסטון שלף את הדפים ושרבט כמה תיקונים על גבי כתב היד. הטקסט הוחזר לקופסה הנעולה, שיועדה בצוואתו לקלמנטיין אשתו.

ב-10 בינואר 1965, עתה בן 91, צלל וינסטון צ'רצ'יל לקומה ממנה לא שב. כשמזכירה של המלכה התקשר כדי לברר בעדינות האם כדאי להתחיל ולהפיק את הלוויה הממלכתית, ענה לו מזכירו האישי של צ'רצ'יל כי יש זמן, וינסטון ימות רק ב-24 לחודש. מזה שנים שווינסטון טען שימות באותו תאריך בו מת אביו. כבר בינואר 1953, בעודו מתגלח, הודיע וינסטון למזכירו ג'ון ג'וקן קולוויל כי הוא מתעתד לחלוק יום פטירה עם אביו הלורד רנדולף. ואכן, וינסטון עזב את ארצות החיים ב-24 בינואר 1965, באותו יום בשנה שבו מת אביו, בדיוק שבעים שנים מאוחר יותר. הסיפור הגנוז התפרסם לראשונה בעיתון סנדיי טלגרף ב-30 בינואר 1966, במלאת שנה למותו של וינסטון צ'רצ'יל. את כותרתו נתנה לו קלמנטיין צ'רצ'יל.

תרגום, ביאור וכתב דברי הקדמה: קובי חוברה

קובי חוברה הוא מורה ומרצה להיסטוריה, יועץ היסטורי לקולנוע ותיאטרון ומחבר הספר 'המתה בלי חסד: היסטוריה של הוצאות להורג'.

אחר-צוהריים ערפילי אחד בנובמבר 1947, ציירתי בסטודיו שלי בקוטג' שלמרגלות הגבעה בצ'רטוול.¹

מישהו שלח לי דיוקן של אבי,² שצויר בהזמנת אחד ממועדוני השמרנים בבלפסט, עת ביקר אבי באַלְסְטֶר בזמן משבר השלטון העצמי של 1886.³

הציור המקורי היה קרוע, ואף כי לא היה לי ניסיון רב בציור פני אדם, חשבתי לעצמי לנסות להעתיק אותו.

פְּן-הציור שלי הונח תחת נורה חזקה – דבר הכרחי כשמציירים בתוך הבית בחורף אנגלי. לימין הכן הועמד הציור שהעתקתי, ומאחוריי ניצבה מראה גדולה, כך שיכולתי לבחון את הציור גם מאחור.

להערכתי ציירתי במשך שעה וחצי והייתי מרוכז כולי במלאכה. ציירתי את פניו של אבי, מעיף מבטים אל הציור שלימיני, ומדי פעם מסובב את ראשי ימינה ואחורה, כדי לבחון את התקדמותי במראה.

וכך הייתי שקוע כולי, ומוחי השתחרר מכל מחשבה מלבד הרושם שעשו עליי הפנים האהובות והמכובדות – פעם על הבד, פעם בתמונה ופעם במראה.

ברגע שבו עמדתי להוסיף סלסול לשפם שבציור, אחזה בי לפתע תחושה מוזרה. הסתובבתי ולוח הצבעים בידי, ושם, על גבי כורסת העור האדומה שלי, ישב אבי.

הוא נראה בדיוק כפי שנראה כשהיה בשיאו, וכפי שקראתי עליו באותה שנה קצרה של ניצחון.⁴ הוא היה קטן וצנום ועל פניו שפם גדול, אותו שפם שבדיוק עסקתי בציורו, וכולו ברור, בטוח ואיתן.

עיניו נצצו והבריקו. הוא היה במצב רוח מצוין. הוא בדיוק תחב פילטר כותנה לתוך פומית העישון שלו, לפני הכנסת סיגריה חדשה. את זה הוא עשה כדי לספוג את הניקוטין, שבימיו כבר נחשב מזיק לבריאות. הוא היה בדיוק כפי שזכרתי אותו באחד ממצבי הרוח המקסימים ביותר שלו. כמעט ולא האמנתי למראה עיניי. לא הרגשתי

1. אחוזה כפרית בקנט. וינסטון רכש אותה (מבלי ליידע את אשתו קלמנטיין, שזעמה כששמעה על כך) ב-1922, וחי בה לסירוגין כמעט עד מותו. ב-1945 האחוזה נקנתה על ידי הקרן הלאומית הבריטית, ולבני הזוג צ'רצ'יל התאפשר להמשיך ולגור בה בשכירות סמלית עד מותם.

2. לורד רנדולף הנרי ספנסר-צ'רצ'יל (1849–1895), בנו השלישי של הדוכס השביעי ממרלבורו, חבר פרלמנט מהמפלגה השמרנית שכהן ככמה תפקידי שר, כולל תפקיד שר האוצר, עד שאיים בהתפטרות בשל זוטות – התפטרות שלאבנו התקבלה על ידי ראש הממשלה.

3. ב-1886 הועבר בפרלמנט הבריטי חוק שמטרתו הייתה הענקת אפשרות לשלטון עצמי באירלנד, תחת המסגרת של הכתר הבריטי. האוכלוסייה הפרוטסטנטית באירלנד, בעיקר במחוז אלסטר הצפוני שבו היוותה רוב, התנגדה למהלך וקראה להמשך השליטה הבריטית המלאה באירלנד. כשמרן, הלורד רנדולף התנגד לחוק, וקרא להמשך השלטון הישיר על אירלנד. צפון אירלנד של זמננו, אותו חלק מאירלנד שנשאר בריבונות בריטניה, הוא חלק מאלסטר.

4. במשך כשנה, במהלך 1886–1887, מילא הלורד רנדולף כמה תפקידים יקרי מעלה: מוזכר המדינה לענייני הודו, שר האוצר ומנהיג הפרלמנט.

בסכנה, אבל החלטתי שלא אגש אליו אלא אישאר על עומדי.

"פאפא!"⁵ אמרתי.

"מה אתה עושה, וינסטון?"

"אני מנסה להעתיק את הדיוקן שלך, זה שעשו לך כשנסעת לאלסטר ב-1886".

"לא הייתי מנחש שזה מה שאתה עושה", הוא אמר.

"אני עושה זאת רק כתחביב", ענית.

"כן, אני בטוח שלא היית יכול להתפרנס בדרך זו".

הפוגה.

"אמור לי", הוא שאל, "מה השנה?"

"1947".

"לספירה, אני משער?"

"כן, כל זה עדיין ממשיך, הם עדיין סופרים ככה".

"אני לא זוכר דבר אחרי תשעים וארבע, הייתי מבולבל מאוד באותה שנה...⁶ אז יותר מחמישים שנים עברו. הרבה ודאי השתנה".

"אכן כן, פאפא".

"ספר לי על זה".

"אני באמת לא יודע היכן להתחיל", ענית.

"המלוכה עדיין ממשיכה?" הוא שאל.

"כן, אפילו חזקה יותר מימי המלכה ויקטוריה".

"מי המלך?"

"המלך ג'ורג' השישי".

"מה? עוד שני ג'ורג'ים?"

5. "מאמא" ו"פאפא", במלרע, היו הכינוי המקובל להורים בפי ילדים צעירים בני המעמד הגבוה באנגליה עד תחילת המאה העשרים. וינסטון, גבר בן 73, חוזר ברגע להיות ילד קטן.

6. לורד רנדולף פנה לקבלת טיפול למחלת העגבת לראשונה ב-1874, מעט אחרי לידתו של וינסטון. אין זה ברור אם סבל מעגבת שלישונית, מגידול במוח או מבעיה ניוונית אחרת. בשנתיים האחרונות לחייו הוא סבל מהידרדרות בתפקודו הקוגניטיבי, וב-1894 מצבו היה מדורדר מאוד; הוא מת בינואר 1895.

7. הלורד רנדולף מתפלא על העדר היצירתיות בבחירת שמות המלוכה, מכיוון שציפה שהמלכים שיעלו לאחר מותה של המלכה ויקטוריה יהיו אדוארד ובנו אלברט ויקטור.

"אבל אבא, אתה ודאי זוכר את מותו של הדוכס מקלרנס"⁸.
 "נכון, נכון, זה מסביר את השם. הם עשו בחוכמה לשמור כך על הכס".
 "הם אימצו את עצתם של השרים שהיו בעלי רוב בפרלמנט".
 "גם זה עוד ממשיך? אני משער שהם עדיין נעזרים בסגירות וגיליוטינה?"
 "אכן כן".
 "מועדון קרלטון⁹ עדיין קיים?"
 "כן, עומדים לבנות אותו מחדש".
 "חשבתי שהוא ישרוד יותר זמן. המבנה נראה לי חסון במיוחד. מה לגבי מועדון הדשא?"¹¹
 "הוא אוקיי".
 "למה אתה מתכוון – אוקיי?"
 "זה ביטוי אמריקאי, פאפא. כיום כולם משתמשים בראשי תיבות לכל מיני דברים. כמו שנהגו להגיד RSPCA¹² ו-HMG¹³.
 "ומה המשמעות?"
 "המשמעות היא שהכל בסדר".
 "מה לגבי מרוצים, גם זה ממשיך?"
 "אתה מתכוון למרוצי סוסים?"

8. הנסיך אלברט ויקטור, הדוכס מקלרנס, בנו הבכור של המלך אדוארד השביעי, הלך לעולמו משפעת (וכנראה מסיבוכיה של מחלת מין) בגיל 28, עוד בטרם עלה אביו לשלטון. לאחר מות המלכה ויקטוריה ומות המלך אדוארד השביעי מלך אחיו הצעיר ג'ורג', כמלך ג'ורג' החמישי. למעשה, רק מלך אחד בחר לעצמו כשם-מלוכה שם אחר משמו הפרטי – הלא הוא אלברט פרדריק שנטל את השם ג'ורג' השישי.

9. במקור Closure and Guillotine – זכויות ששמורות ליו"ר בית הנבחרים הבריטי להכריז על סיומו של דיון שמתארך לשווא ולקרוא להצבעה מיידית, וזכות לקצוב את זמן הדיון בכל נושא, בהתאמה.

10. מועדון חברים פרטי לונדוני. במקור היה מועדון הבית של המפלגה השמרנית. באוקטובר 1940 ספג בניין המועדון פגיעה ישירה מפצצה גרמנית בזמן הבליץ על לונדון. לאחר הפגיעה עבר המועדון למבנה של מועדון אחר שנסגר מעט קודם לכן. למרות תקוותיו של וינסטון, המועדון לא נבנה מחדש, והוא שוכן עד היום במבנה שאליו עבר לאחר ההפצצה. גם וינסטון היה חבר במועדון. לראשונה מ-1900 עד עריקתו למפלגה הליברלית ב-1905; ושוב לאחר שערך בחזרה אל המפלגה השמרנית, מ-1926 עד מותו.

11. מועדון חברים פרטי לונדוני הקיים עד היום, יותר מ-160 שנה לאחר הקמתו.

12. אגודת צער בעלי חיים: Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals.

13. ממשלת הוד מלכותה: Her Majesty's Government.

"ודאי", הוא ענה, "איזה עוד סוג יש?"¹⁴

"כל זה ממשך".

"מה, אוקס, דרבי ולגר?"¹⁵

"לא פספסו אפילו שנה אחת".

"וליגת פרימרוז?"¹⁶

"מעולם לא היו בה יותר חברים".

נראה היה שהוא מרוצה לשמוע זאת.

"תמיד האמנתי בדיוי, היהודי הישיש.¹⁷ הוא ראה את הנולד. הוא הביא את האדם העובד למרכז התמונה".

"אולי אני פולש אל האמנות שלך?" הוא אמר, עם חיכוך הסקרן והחידתי, הגורם לריכוך ולאי-נינוחות בעת ובעונה אחת.

עם לוח הצבעים בידי, קדתי קידה קלה.

"והכנסייה האנגליקנית?"

"היה לך נאום מצוין על הנושא ב-1884". ציטטתי: "וכמגדלור ניצב על פני ים סוער, היא מסמנת כניסה לנמל שבו יחפשו ואף ימצאו מיליוני ההמון, יגעים מתוגת העולם ותשושים מתלאות הקיום, את השלום הנשגב מכל שכל".

"איזה זיכרון יש לך! טוב, תמיד היה לך זיכרון טוב שכזה. אני זוכר שד"ר וולדון¹⁸ סיפר לי כיצד דקלמת אלף ומאתיים שורות ממקאולי ללא אף טעות".¹⁹

לאחר הפוגה קלה הוא שאל – "אתה עדיין פרוטסטנטי?"

"אפיסקופלי".

14. המרוץ הראשון לכלי רכב ממונעים בבריטניה התקיים שנה לאחר מותו של הלורד רנדולף.

15. Leger, Derby, Oaks – שלושה מרוצי סוסים מסורתיים שעדיין מתקיימים באנגליה.

16. ארגון להפצת ערכי השמרנות בבריטניה. נקרא על שם הפרח בכור אביב מצוי שהיה הפרח האהוב על בנג'מין ד'זוראלי. הלורד רנדולף נמנה עם השמרנים הבכירים שהקימוהו ב-1883. בשנת מותו של רנדולף היו בו כמיליון ורבע חברים רשומים. המועדון נסגר רשמית ב-2004.

17. בנג'מין ד'זוראלי (1804–1881) – סופר ופוליטיקאי בריטי, יהודי שהתנצר, חבר המפלגה השמרנית שכיהן כראש ממשלתה של בריטניה פעמיים.

18. ג'יימס וולדון (1854–1937), איש כמורה ומשכיל בריטי. כיהן כמנהל בית הספר הארו וקיבל את וינסטון כתלמיד שם למרות ציוני העלובים במחניות הקבלה.

19. וינסטון הנער דקלם 1,200 שורות מתוך האנתולוגיה 'שירת רומא העתיקה' בעריכת תומאס בנינגטון מקאולי ב"יום הנאומים", מעין יום-הורים בבית הספר, לתדהמת התלמידים, הצוות וקהל ההורים. הוריו של וינסטון לא טרחו להגיע לאירוע, ומי שצפתה בו בגאות על הייתה האומנת שלו, הגברת אן אברסט.

"האם הבישופים עדיין יושבים בבית הלורדים?"²⁰

"אכן כן, הם יושבים, ואף נושאים נאומים רבים".

"האם הם יותר מוצלחים מאלו שהיו בעבר?"

"לא שמעתי את הנאומים שאלו שהיו בעבר נשאו".

"איזו מפלגה בשלטון כרגע, הליברלים או הטורים?"

"אף לא אחת מהן, פאפא. יש ממשלה סוציאליסטית כרגע, עם רוב גדול. הם בשלטון כבר שנתיים, ומן הסתם יישארו לעוד שנתיים. אתה יודע, שינינו את אורך הקדנציות המקסימלי לחמש שנים".²¹

"סוציאליסטית!" הוא קרא. "אבל חשבתי שאמרת שעדיין יש מלוכה".²²

"הסוציאליסטים די בעד המלוכה, ואף מספקים לחצר מימון ביד רחבה".

"אתה מתכוון למענקים מלכותיים, מקבלי קצבאות וכל אלו? איך הם הצליחו להעביר את זה בפרלמנט?"

"מובן שיש ביניהם מורדים, אבל הרפובליקניזם הוותיק של דילקה ולֶאֶבֶי²³ מת כמו מנת בשר טלה. אנשי הלייבור ואנשי האיגודים המקצועיים מסתכלים על המלוכה לא רק כסמל-לאומי, אלא כמוסד-מולאם. הם אפילו הולכים לקבלות פנים בארמון בקינגהאם. בעלי העקרונות הקיצוניים ביותר לובשים סוודרים".²⁴

"כמה הגיוני. אני שמח שכל ההתלבשות המייגעת נעלמה מהעולם".²⁵

"אני מצטער פאפא, אני אוהב את זוהרו של העבר".²⁶

"מה משנה הצורה אם העובדות נשמרות? אחרי הכול, הלורד סליסברי היה פעם כל

20. הלורד רנדולף מתעניין בחברותם של אנשי כנסייה בכירים בבית הלורדים, אלו המכונים "לורדים רוהניים". כאריסטוקרט, הלורד נטרד מהשאלה העתיקה על אודות אצילותם של אנשי הכנסייה, ואולי אף קיווה שבחלוף השנים יתוקן הדבר ותבוטל חברותם של בישופים בבית הלורדים. בזמן שווינסטון היה חבר פרלמנט, ב-1906, סער הבית בוויכוח עז על עצם סמכויותיו של בית הלורדים, וב-1910 הן צומצמו כמעט לחלוטין. צ'רצ'יל מניח שאלה זו בפיו של אביו כדי להדגיש את ההתקדמות שחלה מוויכוח על מעורבותם של בישופים בבית הלורדים עד לשאלת עצם קיומו.

21. עד לחקיקת חוק הפרלמנט של 1911, משך קדנציה מלאה של הפרלמנט היה שבע שנים.

22. הסוציאליסטים שהכיר הלורד רנדולף בימיו היו קיצוניים בהרבה, התנגדו לכל צורה של מלוכה או אריסטוקרטיה, והיו קרובים לחוגי האנרכיסטים.

23. צ'רלס דילקה (1843–1911) והנרי לאבושר (1831–1912), שני פוליטיקאים רדיקלים מהמפלגה הליברלית. שניהם נחשבו לרפובליקנים ותמכו בביטול מוחלט של המלוכה.

24. לבישת סוודר בקבלת פנים רשמית בארמון המלוכה נתפסה כאקט אופנתי הפגנת.

25. מעניין שכך מגיב אדם שנכתב עליו כי היה "מכור ללבוש רועש".

26. וינסטון נהג להתלבש על פי האופנה של דור אחד אחרוה.

כך פזור דעת שהלך לקבלת פנים בארמון בלבוש רשמי ונעלי בית. מה קרה ללורד סליסברי קשישא?²⁷

"לורד סליסברי מנהיג את סיעת השמרנים בבית הלורדים".

"מה?" הוא אמר, "הוא ודאי זקן כמתושלח!"

"לא, זה נכדו".²⁸

"אה, ואתור בלפור? האם הוא נהיה בסוף ראש ממשלה?"

"הו כן, הוא היה ראש ממשלה, ולאחר מכן נשאר כמגנט קולות למפלגה. אחר כך כיהן כשר חוץ ואחז במשרות רמות אחרות. הוא היה בן יותר מ-80 כשמת".

"הוא השאיר חותם משמעותי?"

"ובכן, רמזי מקדונלד, שהיה ראש הממשלה הסוציאליסטי הראשון ואחז בתפקיד כשבבלפור מת, אמר שהוא חווה חלק משמעותי מהחיים רק מרחוק".²⁹

"כמה נכון! אבל מי היה רמזי מקדונלד?"

"הוא היה ראש הממשלה הסוציאליסטית הראשונה והשנייה, ממשלות מיעוט".

"הממשלה הסוציאליסטית הראשונה?! היו יותר מאחת?"

"כן, כמה, אבל הפעם³⁰ זו הראשונה שיש לה רוב".

"מה הם עשו?"

"לא הרבה. הם הלאימו את המכרות, הרכבות וכמה שירותים נוספים, ושילמו עליהם פיצוי מלא. אתה יודע פאפא, אף על פי שהם מטופשים, הם די מכובדים, ונעשים יותר ויותר בורגניים. הם לא קרובים אפילו לקיצוניות של הרדיקלים הישנים, אם כי כמובן גם הם מקובעים בכשלים לוגיים כלכליים".

"מה היקף זכות הצבעה?"

"הצבעה כוללת", השבתי, "אפילו לנשים מותר להצביע".³¹

27. רוברט ארתור טלבוט גסקוין-ססיל, המרקוז השלישי מסליסברי (1830-1903), פוליטיקאי מהמפלגה השמרנית ("טורים"). כיהן שלוש פעמים כראש הממשלה, כ-13 שנים במצטבר.

28. רוברט ארתור ג'יימס גסקוין-ססיל, המרקוז השלישי מסליסברי (1893-1972), פוליטיקאי בריטי מהמפלגה השמרנית.

29. ארתור בלפור לא הקים משפחה והיה מסור כולו לפוליטיקה הבריטית.

30. ממשלת אטלי נשענה על רוב מוחץ של 61 אחוזים ממושבי הפרלמנט שניתנו לחברים ממפלגת הלייבור. זו הייתה הממשלה הסוציאליסטית הראשונה שלא נאלצה להיעזר בשותפות קואליציונית.

31. זכות הצבעה ניתנה לנשים באופן חלקי ב-1918. היא ניתנה רק לנשים בעלות רכוש או תואר אקדמי. רק ב-1928 השוו את התנאים לזכות הבחירה של גברים, שאינה תלויה ברכוש ובהשכלה.

"אלוהים אדירים!" הוא זעק.
 "הן דווקא חיזוק משמעותי לטורים".
 "ארתור תמיד היה בעד זכות בחירה לנשים".
 "זה לא התגלה כבעייתי כפי שחשבתי", ענית.
 "אתם ודאי לא מרשים להן לכהן כחברות פרלמנט?" הוא שאל.
 "הן כן, כמה מהן אפילו היו שרות. אין הרבה, אבל הן מצאו את מקומן".
 "אז זכות בחירה לנשים לא גרמה לשינוי משמעותי?"
 "ובכן, זה גרם לפוליטיקאים לדבר יותר בעמימות מאשר נהגתם בזמנך, ולפגישות ציבוריות פחות מהנות. כבר אי אפשר לומר את כל מה שהיית רגיל להגיד".
 "מה קרה לאירלנד, הם קיבלו שלטון עצמי?"
 "הדרום קיבל, אבל אלסטר נשארה איתנו".³²
 "והדרום הוא רפובליקה?"
 "אף אחד לא מבין מה הם.³³ הם לא מחוץ לאימפריה ולא בתוכה. אבל הם הרבה יותר חביבים אלינו מכפי שהיו. הם בנו מערכת תרבותית קתולית בדרום. לא הייתה שום אנרכיה או בלבול. הם נעשים יותר ויותר מאושרים ומשגשגים, העבר המר מתפוגג.
 "אה, כמה כעסו עליי הטורים כשאמרתי שכל מדינאי אנגלי מתישהו הוגה ברעיון השלטון העצמאי".

ואז, לאחר הפוגה, "מה לגבי החשש ששלטון עצמי משמעו שלטון כנסייתי?"
 "זה בהחלט כך, אבל הם אוהבים את זה. והכנסייה הקתולית הפכה לאבירת זכויות הפרט".
 "נראה שאתה חי בעידן מאושר, תור זהב".

עיניו נעו על פני הסטודיו, שקירותיו כוסו כמעט לגמרי בעשרות מצויורי. עקבתי אחר עיניו המטיילות שנחו על ציור אחד, ואז על שני. לאחר זמן מה שאל – "אתה חי בקוטג' הזה?"

32. בדצמבר 1921 נחתמה האמנה האנגלו-אירית, שהביאה לסיום העימות האלים בין הכוחות האירים הרפובליקניים לבין בריטניה, העניקה עצמאות לרוב אירלנד, והותירה את רוב מחוז אלסטר הצפוני בידי בריטניה. שר המושבות וינסטון צ'רצ'יל היה ממנסחי האמנה וחותמיה.

33. בכריזי אימון דה-וואליריה על הקמת רפובליקה ושמה "איריה" באירלנד. מעמדה הרשמי של הרפובליקה נקבע רק ב-1949, שנתיים לאחר כתיבת טקסט זה.

"אכן כן, פאפא", אמרתי. "מלחמות ורוחות מלחמה מאז שהלכת לעולמך".

"ספר לי עליהן".

"ובכן, ראשית הייתה מלחמת הבורים".⁴²

"אה, אני הייתי עוצר את זה. מעולם לא הסכמתי עם 'נקום את מג'ובה'.⁴³ אף פעם אל תנקום על דבר, במיוחד אם יש לך הכוח לעשות זאת. מעולם לא סמכתי על ג'ו".

"אתה מתכוון למר צ'מברלין?"⁴⁴

"כן, יש רק ג'ו אחד, או לפחות אחד שאני שמעתי עליו.⁴⁵ רדיקל שהופך לנץ זה דבר מכוער ומסוכן. אבל מה קרה במלחמת הבורים?"

"כבשנו את טֶרַנְסְוַאל ואת מדינת אֹרְנַג' החופשית".

"אנגליה לא הייתה צריכה לעשות זאת. להכות שתי רפובליקות חופשיות – זה ודאי הנמיק את מעמדנו בעולם. זה ודאי עורר דברים רבים. אני בטוח שהבורים לחמו היטב. כשהייתי שם ראיתי רבים מהם. אנשי הערבות הפראיות עם רובים על גבי סוסים. זה ודאי הצריך חיילים רבים; כמה? ארבעים אלף?"

"לא, יותר מרבע מיליון".

"אלוהים אדירים, זו ודאי הייתה מכה למשרד האוצר!"

"אכן, ומס ההכנסה עלה במידה ניכרת". הוא נראה מוטרד. אז אמרתי לו שהוא ירד מעט אחר כך.

"מי היה הגנרל שהכה את הבורים?" הוא שאל.

"לורד רוברטס", עניתי.

"תמיד האמנתי בו. מיניתי אותו למפקד עליון בהודו כשהייתי מזכיר מדינה.⁴⁶ זו

42. מלחמת הבורים השנייה בדרום אפריקה, 1899–1902, שווינסטון צ'רצ'יל נטל בה חלק כקצין קרבי וכעיתונאי.

43. קרב גבעת מג'ובה התרחש בפברואר 1881, בזמן מלחמת הבורים הראשונה, ונחשב לאחת התבוסות המבישות ביותר בהיסטוריה הצבאית הבריטית. אף שהקרב הוביל לחתימת הסכם בין בריטניה והרפובליקה הדרום אפריקנית ששם קץ למלחמה, בבריטניה רבו הקולות לנקום על המפלה ולהכות את הבורים שוב.

44. ג'וזף צ'מברליין (1836–1914). שימש שר המושבות בממשלת קואליציה בין מפלגתו הליברלית-יוניוניסטית לבין השמרנים; צעדיו בתפקיד זה היו מכריעים בדרך למלחמת הבורים השנייה. בינו לבין וינסטון, או חבר פרלמנט צעיר, נוצרה יריבות עמוקה על רקע תמיכתו של הראשון בהטלת מכסי מגן. פרשיית המכסים גרמה לנפילת הממשלה, ולעריקתו של וינסטון, שהתנגד להם, אל המפלגה הליברלית. צ'מברליין שלח 40 אלף מתומכיו להפריע לווינסטון, ואף לפגוע בו פיזית, עת נאם נגד מיסים אלו באולם העירייה של בירמינגהם.

45. הלורד רנדולף אינו מודע לעובדה ששני בניו של ג'וזף צ'מברליין היו גם הם לפוליטיקאים בריטים ידועים, ואף ידועים ממנו. אוסטן צ'מברליין (1863–1937) היה שר החוץ הבריטי שהוביל לחתימת הסכמי לוקרנו; נוויל צ'מברליין (1869–1940) היה ראש ממשלת בריטניה שהוביל את מדיניות הפיוס עם גרמניה הנאצית.

46. פרדריק סלאי ווברטס (1832–1914) מונה למפקד העליון של הכוחות הבריטיים בהודו ב-1885. הלורד רנדולף היה אז

הייתה השנה שבה סיפחתי את בורמה. המקום היה באנרכיה מוחלטת. הם פשוט טבחו זה בזה. היה עלינו להיכנס לשם, ומהר מאוד הוקמה שם ממשלה מסודרת ותרבותית תחת הפיקוח הקנאי של הפרלמנט".⁴⁷ היה זוהר בעיניו כשאמר "הפרלמנט".

"תמיד הייתי תומך אדוק של הפרלמנט, פאפא, אני עדיין מאוד בעדו".

"אתה חייב, וינסטון. רצון העם חייב לגבור על הכול. תן לי ארגון נאות של המחוזות, זכות בחירה רחבה ובחירות חופשיות, תגיד מה שתמצא, וחלק אחד של בריטניה יאזן את השאר".

"כן, חניכת אותי לזה".

"לא חניכתי אותך לשום דבר! לא דיברתי פוליטיקה עם נער כמוך – אחרון בכיתתו,⁴⁸ מעולם לא עבר שום בחינה, חוץ מזו שהכניסה אותך לחיל הפרשים! כתבת לי אז מכתבי התנצלות מעושים.⁴⁹ לא הצלחתי להבין איך תתקיים מהמעט שיכולתי להשאיר לך ולג'ק, וזה אחרי מה שאימך תבזבז.⁵⁰ לזמן מה חשבתי שאולי תהיה עורך דין, אבל לא היית נבון מספיק. ואז חשבתי שאולי נשלח אותך לדרום אפריקה. אבל היית צעיר כל כך, ואני אהבתי אותך מאוד.⁵¹ אנשים מבוגרים תמיד חסרי סבלנות כלפי הצעירים. אבות תמיד מצפים מבניהם לאחוז בתכונותיהם הטובות שהורישו להם, בלי לרשת את המגרעות. אהבת תמיד לשחק עם חיילים, אז התפשרתי על הצבא. אני מקווה שהייתה לך קריירה צבאית מוצלחת!"

"הייתי רב-סרן בכוחות המילואים".⁵²

מזכיר המדינה לענייני הדור.

47. ב-1885, אחרי שלוש מלחמות לאורך המאה ה-19, סיפחה בריטניה את בורמה והפכה אותה למחוז בהודו הבריטית. המאבק המזוין לשחרור בורמה נמשך עד שזו זכתה לעצמאות מלאה ב-1948.

48. הלורד רנדולף מתייחס לתעודה שקיבל וינסטון בבית הספר סיינט ג'ורג' באסקוט, שבה נכתב: "אחרון בכיתתו ... תפקוד גרוע באופן יוצא דופן. לא ניתן לסמוך עליו בשום דבר ... עושה צרות מתמיד, ותמיד מעורב בשערורייה כזו או אחרת. מלא בזלזול, לא ניתן לסמוך עליו שיתנהג כמות בשום מקרה".

49. וינסטון עבר את הבחינות לאקדמייה הצבאית סנדהרסט רק בפעם השלישית, וגם אז עם ציונים שהספיקו רק לשילוב בחיל הפרשים. הלורד רנדולף זעם על כך. מלבד העובדה שחיל הרגלים נחשב ליותר יוקרתי, קצין פרשים נדרש לממן מכיסו את ציודו ומחייתו בעלות הגבוהה פי ארבעה ממשכורתו החודשית.

50. לידי רנדולף צ'רצ'יל, ג'ני (לבית ג'רום) (1854–1921), בתו של איש עסקים אמריקני. נישאה ללורד רנדולף ב-1874. ג'ני ניהלה אורח חיים בבוני מאוד, ושנים לא רבות לאחר מות הלורד רנדולף, לא נשאר כמעט דבר מהירושה שהשאיר, שעמדה על קרוב ל-8 מיליוני ליש"ט בערכים של ימינו. לאחר מותה נטען כי זייפה את חתימת ילדיה כדי לבזבז גם את כספי הקרן שהשאיר בעבורם.

51. נראה שווינסטון שם בפי אביו מילים שהן משאלות ליבו. אם אביו אהבו, אין לכך עדויות. יחסו של האב לבנו היה תמיד קשה וביקורתי.

52. אכן, באופן רשמי וינסטון היה רק רב-סרן בכוחות המילואים (Yeomanry); אולם הוא השתתף בצורה מעוררת הערכה בקרבות בארבע יבשות שונות, מקובה ועד אפגניסטן, מסודאן ודרום אפריקה ועד לחזית המערבית במלחמת העולם הראשונה, שם שירת כמפקד גדוד.

לא נראה שהוא התרשם במיוחד.

"בכל מקרה, הנה אתה. מן הסתם אתה כבר בן למעלה משבעים. יש גג מעל ראשך. נראה שיש לך גודש של זמן פנוי כדי להתקשקש עם ציורים. אין ספק שהצלחת לקיים את עצמך. נשוי?"

"ארבעים שנה".

"ילדים?"

"ארבעה".⁵³

"נכדים?"

"ארבעה".

"אני שמח מאוד. אבל ספר לי עוד על אותן מלחמות".

"אלו היו מלחמות בין אומות, וגרמו להן דמגוגים ועריצים".

"האם ניצחנו?"

"כן, ניצחנו בכל מלחמותינו. כל אויבנו הוכו ארצה. אפילו גרמנו להם לכניעה ללא תנאים".

"אסור לאלץ איש להיכנע כך. אנשים גדולים שוכחים סבל, אך לא השפלה".⁵⁴

"ובכן, כך זה קרה אבא".

"ומה היה מעמדנו אחרי כל זה? האם עדיין נותרנו על פסגת העולם, כמו שהיינו בימי ויקטוריה?"

"לא. העולם סביבנו גדל מאוד".

"מי הכוח העולמי המוביל?"

"ארצות הברית".

"זה לא מפריע לי. אתה חצי אמריקני בעצמך. אימך הייתה האישה היפה ביותר שאי פעם נולדה. ומשפחת ג'רום הייתה משפחה אמריקנית ותיקה ושורשית".

"מאז ומעולם", אמרתי, "עמלתי לקראת ידידות עם ארצות הברית, ובכלל עם כל העולם דובר האנגלית".

53. דיאנה צ'רצ'יל (1909–1963), רנדולף צ'רצ'יל (1911–1968), שרה צ'רצ'יל (1914–1982) ומרי טואמס (1922–2014). וינסטון אינו מונה את בתו מריגולד (1918–1921) שהלכה לעולמה ממחלה בגיל שלוש.

54. וינסטון שם בפי אביו ביקורת על חוזה ורסאי והשפלת גרמניה אחרי מלחמת העולם הראשונה, ביקורת שהוא הביע בפומבי פעמים רבות.

"העולם דובר האנגלית", הוא שנה, מודד את תחושתו של המושג בפיו. "אתה מתכוון, עם קנדה, אוסטרליה, ניו-זילנד וכל אלה?"

"כן, כל אלה".

"האם הם עדיין נאמנים?"

"הם אחינו".

"והודו? האם שם הכול כרגיל? ובורמה?"

"אללי, הכול ירד באסלה".⁵⁵

הוא נהם. עד עתה הוא לא ניסה להצית את הסיגריה שהרכיב על פומית הענבר. עתה הוא הוציא את קופסת הגפרורים שהייתה מחוברת לשרשרת השעון שלו, אותו שעון שאני ענדתי. בפעם הראשונה חשתי יראת כבוד. טבלתי את המכחול בצבע שעל לוח-הצבעים, רק כדי לחוש אם הכול אמיתי. לאורך כל הזמן הזה רעדתי.

כדי להקל על תדהמתו אמרתי: "אבל אולי הם ישובו ויצטרפו אל העולם דובר האנגלית. מעבר לזה, אנחנו גם מנסים לייצר ארגון עולמי שבו אמריקה תהיה די חשובה".

אבל הוא נותר עגמומי. הוא רכן קדימה ואמר: "לגבי המלחמות האלו, אלו שאחרי מלחמת הבורים, אני מתכוון, מה קרה למעצמות באירופה? האם רוסיה עדיין מהווה סכנה?"

"כולנו מודאגים מאוד מפניה".

"כולנו דאגנו כך גם בימיי. ובזמנו של דיזי לפניי. עדיין יש שם צאר?"

"כן, אבל הוא לא מבית רומנוב. זו משפחה אחרת עכשיו. הוא עדיין חזק מאוד, והרבה יותר רודני".⁵⁶

"מה עם גרמניה, מה עם צרפת?"

"שתיהן זועזועו. התקווה היחידה שלהן היא להתרומם יחד".⁵⁷

"אני זוכר", הוא אמר, "שלקחתי אותך לכיכר קונקורד. היית רק בן תשע, ושאלת אותי על הפסל של שטרסבורג. רצית לדעת מדוע הוא מכוסה ב בד שחור וזרים למרגלותיו".⁵⁸

55. מדינות אלו עמדו אז על סף השגת עצמאות. וינסטון צ'רצ'יל התנגד בתוקף לעצמאות הודו.

56. הכוונה כמובן למשטר סטלין.

57. לנוכח החשש מפני המלחמה עם הגוש הקומוניסטי צידד צ'רצ'יל כבר סמוך לאחר מלחמת העולם השנייה באיחוד מערב אירופה ובפרט בשיתוף פעולה כלכלי בין צרפת לגרמניה.

58. בכיכר קונקורד שבפריז ניצבים שמונה פסלים לציון שמונה ערים צרפתיות. לאחר שחבלי אלום ולורן נכבשו על ידי

הסברתי לך על אובדן המחוזות הצרפתיים. איזה דגל נישא בשטרסבורג עכשיו?"
 "הטריקולור מתנפנף שם".

"אה, אז הם ניצחו! תמיד היה להם חוש הנקמה. זה ודאי היה ניצחון כביר בשבילם".
 "הם הקיזו למענו את תמצית דמם", עניתי.⁵⁹

"אבל מלחמות כמו אלו ודאי עלו בחיי מיליון אנשים. הן ודאי היו עקובות מדם כמו
 מלחמת האזרחים האמריקנית".⁶⁰

"אבא", עניתי. "בכל אחת מהן נהרגו בקרבות כשלושים מיליונים. בזו האחרונה, שבעה מיליונים נרצחו בדם קר. בעיקר בידי הגרמנים. הם יצרו אזורי השמדה – כמו מכלאות הבקר של שיקגו. אירופה הרוסה. רבות מעריה רוסקו לחלוטין על ידי פצצות. עשר ערי בירה במזרח אירופה נמצאות כרגע בידיים רוסיות. הם קומוניסטים עכשיו, אתה יודע – קרל מרקס וכל זה. יש סיכוי שמלחמה נוראה עוד יותר הולכת וקרבה. מלחמה של המזרח כנגד המערב. מלחמה של הציביליזציה הליברלית נגד ההמונים המונגוליים. הלכו לבלי שוב הימים של המלכה ויקטוריה והעולם המסודר והשלו. אבל, למרות כל מה שעברנו, אין בנו ייאוש".

הוא נראה המום, וטלטל את קופסת הגפרורים לדקה או יותר. ואז אמר, "וינסטון, סיפרת לי עכשיו מעשייה מזוויעה. מעולם לא דמיינתי שדברים כאלה יכולים לקרות. אני שמח שלא חייתי לחזות בהם. בזמן שהקשבתי לך מספר על העובדות האימות האלו, נראית כאחד שמבין בכל העסק הבנה יפה. מעולם לא ציפיתי שתתפתח בצורה כה נאה ועמוקה. מובן שאתה כבר מבוגר מכדי שתתעסק עכשיו בדברים כאלה, אבל כשאני מאזין לך אני יכול שלא לתהות מדוע לא נכנסת לפוליטיקה. יכולת לסייע רבות. אולי אפילו היית מצליח לעשות שם לעצמך".

הוא הביט בי בעיניים טובות. ואז הוא נטל גפרור כדי להדליק את הסיגריה, והצית אותו. ניצוץ זעיר שהבהב. הוא נעלם. הכיסא עמד ריק, החיזיון חלף. טבלתי את המכחול בלוח הצבעים שוב, ופניתי להשלים את השפם. אך כה עזה ומלאת חיים הייתה ההזיה שלי, שהרגשתי עייף מכדי להמשיך. גם הסיגר שלי כלה, ואפרו נפל בין הצבעים.

פרוסיה במלחמת פרוסיה-צרפת (1870–1871) כוסה הפסל של שטרסבורג בחד שחור לסימן אבלות, ולמרגלותיו הונחו זרים. הבד הוסר רק אחרי שהמחוזות שבו לצרפת עם תום מלחמת העולם הראשונה.

59. כוונתו למלחמת העולם הראשונה, שבה צרפת ניצחה את גרמניה והשיבה לה את אלזס ולורן, אך איבדה קרוב לשני מיליוני חיילים ואזרחים.

60. במלחמת האזרחים האמריקנית (1861–1865) נהרגו קרוב ל-750 אלף חיילים.